

Dobiesław Dudek

W sprawie genezy pojęcia "kultura fizyczna"

Prace Naukowe. Kultura Fizyczna 1, 9-11

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dobiesław Dudek

W SPRAWIE GENEZY POJĘCIA „KULTURA FIZYCZNA”

Dyskusja tocząca się na łamach poczytnego czasopisma, w sprawie sfery pojęciowej kultury fizycznej, skłoniła nas do zabrania głosu w aspekcie historycznym¹. Dokumenty archiwalne umożliwiają wstępne ustalenia, związane z historyczną genezą tego pojęcia oraz przyczyniają się do lepszego zrozumienia źródeł rodzimej tradycji w tej dziedzinie. Potwierdzamy więc, iż określenie „kultura fizyczna” zostało użyte już w roku 1914 przez Józefa Piłsudskiego na łamach wojskowego czasopisma *Strzelec* wychodzącego we Lwowie. Interesujący i niezwykle artykuł ukazał się w drugim numerze *Strzelca* i nosił tytuł „Nasze wychowanie wojskowe”².

Zacytujmy ten bardzo ważny dla historyków kultury fizycznej fragment artykułu: „Jeśli wytworzyć w szeregach naszych trwałą ideową stosunek do sprawy, określający służbę wojskową jako powinność ciągłą, nieustającą aż do chwili realizacji naszych dążeń, bez względu na przemijające komplikacje osobiste i życiowe, to wypełnimy ważny punkt programu wychowawczego, przygotowując jednocześnie materiał ochotniczy do stanu całkowitej rozporządzalności, koniecznej na wojnie. Zaś dokonamy reszty stosując w naszej praktyce szkolnej żelazną karność i dyscyplinę, pojętą nie jako środek, lecz jako cel zamknięty i skończony w sobie; dbając o wewnętrzne życie się szeregów między sobą, jako też podkomendnych i przełożonych; **dbając o kulturę fizyczną**”

---

¹ J.Gaj, Na marginesie artykułu Witolda Rekowskiego pt. „Kultura fizyczna a nauka, system organizacyjny i wiedza potoczna”, *Kultura Fizyczna* 1992, nr 5-6, s. 29.

² D.Dudek, Nieznany artykuł Józefa Piłsudskiego, *Przegląd Historyczny* z 1995 r., Zeszyt 3-4, s. 369.

m ł o d z i e ż y (podkreślenie autora); zwalczając neurastenię, chorobliwy krytycyzm i warcholstwo, budząc instynkt żołnierskiej lojalności, budząc tęsknotę do siły i tężyzny wojennej; nie zaniedbując żadnej sposobności, by wytłumaczyć żołnierzom wewnętrzną, ideową treść naszych zasad służbowych; zwracając na wykładach i ćwiczeniach uwagę i kładąc ustawicznie nacisk na moralne zjawiska i prawa wojny”³.

Józef Piłsudski nie definiuje obszaru pojęciowego „kultury fizycznej młodzieży”, lecz tylko specyfikuje ją w kontekście polskich przygotowań wojskowo-niepodległościowych poprzedzających wybuch I wojny światowej. W tym okresie powszechnie używano w języku polskim takich pojęć jak: wychowanie fizyczne, sport, gimnastyka, gry i zabawy ruchowe. Piłsudski jednak dystansuje się do tych określeń i robi wszystko, aby jego działalności, a szczególnie funkcjonowania związków strzeleckich nie identyfikować z ruchem gimnastyczno-sportowym. Te ważne uwarunkowania natury taktycznej sprawiły, że Józef Piłsudski był przeciwny wprowadzeniu w szerokim zakresie gimnastyki i różnych sportów w swoich organizacjach. Sprawności żołnierskie w przygotowaniach galicyjskich rozwijał przy pomocy środków czysto wojskowych, co rodziło konflikty między działaczami organizacji strzeleckich podległych Piłsudskiemu⁴. Koncepcjom wojskowym Piłsudskiego sprzeciwiły się również niepodległościowe partie socjalistyczne, które były przeciwnie militarystom. Jednak, jak pisze prof. Józef Buszko, ten niechętny stosunek miał ulec zmianie w obliczu potęgującego się napięcia międzynarodowego, wywołanego jesienią roku 1908 tzw. kryzysem bośniackim, aneksją Bośni i Hercegowiny przez Austro-Węgry. Ostatecznie poparto działalność militarną Piłsudskiego⁵.

Józef Piłsudski wspierał natomiast działania zmierzające do konsolidacji wszystkich organizacji sportowo-gimnastycznych, bez względu na różnice polityczne, w celu włączenia się w przygotowania wojskowo-niepodległościowe przeciwko Rosji. Przeznaczał dla nich rolę organizatora i miejsce rozwijania tężyzny fizycznej młodzieży. Sprzyjał przyjęciu zasady, że stowarzyszenia gimnastyczno-sportowe mogą być „pogotowiem bojowym narodu”, jeżeli na swych sztandarach wypiszą hasła walki niepodległościowej i podejmą działania na tym polu.

³ J. Piłsudski, *Nasze wychowanie wojskowe*, Strzelec 1914, nr 2, s. 38-39.

⁴ D. Dudek, „Polskie organizacje paramilitarne na terenie Galicji w przededniu I wojny światowej wobec problemów kultury fizycznej”, w: *Sport na progu Polski niepodległej*, Warszawa 1990, s. 195-196.

⁵ J. Buszko, *Józef Piłsudski w Krakowie 1896-1935*, Kraków 1990, s. 19-21.

Kwerenda materiałów archiwalnych dotyczących galicyjskiej kultury fizycznej oraz przygotowywana dokumentacja do książki o Józefie Piłsudskim przyczyniła się do nowych ustaleń w głównym temacie. Udało się nam przesunąć o około 2 lata wstecz użycie pojęcia kultura fizyczna w polskim piśmiennictwie. W IV Sprawozdaniu Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie za rok 1912/13 odnaleźliśmy następujące zdanie: „Odczuwając niski poziom **k u l t u r y f i z y c z n e j n a s z e j m ł o d z i e ż y** (podkreślenie autora) i potrzebę zaradzenia temu szkodliwemu dla normalnego rozwoju społeczeństwa objawowi, pragnęliśmy rozbudzić wśród młodzieży akademickiej zamiłowanie do ćwiczeń fizycznych za pomocą racjonalnie, a wszechstronnie uprawianych sportów”⁶.

Tak więc, wcześniej przed Józefem Piłsudskim pojęcie „kultura fizyczna” zostało użyte przez działaczy krakowskiego AZS. Doświadczenie uczy, że sprawę należy uważać za otwartą. Liczymy, że dalsze własne prace oraz inicjatywy historyków wyjaśnią rzeczywiste źródła rodzimej tradycji stosowania pojęcia „kultura fizyczna”.

SUMMARY

Dobiesław Dudek

ON GENESIS OF THE CONCEPT OF "PHYSICAL EDUCATION"

The genesis of the concept of "Physical Education" reaches back to the time of partition and occupation of Poland.

The term "physical education" was used in the report prepared by the University Sports Association for 1912/1913 and then it was used by Józef Piłsudski in his article published in "Strzelec" magazine in Lvov in 1914.

---

⁶ *IV Sprawozdanie Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie za rok 1912/13, Kraków 1913, s. 6.*